

RTU studiju kurss "Artikulārā un akustiskā fonētika"

0L000 Liepājas akadēmija

Vispārējā informācija

Kods	LA0060
Nosaukums	Artikulārā un akustiskā fonētika
Studiju kursa statuss programmā	Obligātais/Ierobežotās izvēles
Atbildīgais mācītbspēks	Dace Markus - Habilitētais doktors, Profesors
Apjoms daļās un kredītpunktos	1 daļa, 3.0 kredītpunkti
Studiju kursa īstenošanas valodas	LV
Anotācija	Studiju kursā apgūst zināšanas un prasmes, lai veidotu lingvistisko un pedagoģisko kompetenci fonētikas mācību satura īstenošanai logopēda darbā. Tiek nostiprināts ieradums ievērot pareizrūnas normas ikdienas saskarsmē.
Mērķis un uzdevumi, izteikti kompetencēs un prasmēs	Studiju kursa mērķis: veidot kompetenci fonētikas mācību satura izmantošanai logopēda darbā, nostiprinot ieradumu ievērot pareizrūnas normas ikdienas saskarsmē. Studiju kursa uzdevumi: pilnveidot izpratni par latviešu valodas skaņu sistēmu, par pozicionālajām un vēsturiskajām skaņu pārmaiņām, par zilbi un tās intonācijām, par grafēniku un ortogrāfijas pamatprincipiem. Iegūt pamatzināšanas par latviešu valodas fonētikas vēsturi. Attīstīt praktiskās iemaņas pareizrūnā, kļūdu saklausīšanā un labošanā.
Patstāvīgais darbs, tā organizācija un uzdevumi	Teorētiskās literatūras studijas, praktiska fonētiskā transkripcija un skaņu pārmaiņu noteikšana. Iegūtās zināšanas un prasmes iekļautas nākamo nodarbību saturā.
Literatūra	Obligātā / Obligatory: 1. Latviešu valodas pareizrakstības un pareizrūnas vārdnīca. (1995). Rīga: Avots. 2. Latviešu valodas gramatika. (2013). Rīga: Latviešu valodas institūts. 3. Guļevska, D., Miķelsone, A., Porīte, T. (2002). Pareizrakstības un pareizrūnas rokasgrāmata. Latviešu valoda. Rīga: Avots. 4. Strautiņa, V., & Šulce, Dz. (2004). Latviešu literārās valodas fonētika, ortoepija un ortogrāfija. Liepāja: LiePA. 5. Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca. (2007). Rīga: Valsts valodas aģentūra. Papildu / Additional: 1. Laua, A. (1997). Latviešu literārās valodas fonētika. Rīga: Zvaigzne ABC. 2. Muižniece, L. (2002). Latviešu valodas praktiskā fonoloģija. Rīga: Rasa ABC. 3. Markus D., Vulāne A. (2023). Ievads runas un rakstu kultūrā. Skolotāju izglītības joma: Valoda. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 4. Markus, D., & Bonda, Dz. (2014). Ievads fonoloģijā. Rīga: Zinātne. 5. Strautiņa V., Šulce Dz. (2009). Latviešu valodas pareizrūna un pareizrakstība. Rīga: Raka. 6. Laugale, V., Šulce, Dz. (2012). Lielo burtu lietojums latviešu valodā: ieskats vēsturiskajā izpētē, problēmas un risinājumi. Rīga: Latviešu valodas aģentūra. Citi informācijas avoti / Other sources of information: Raksti krājumos: "Latviešu valodas kultūras jautājumi"; "Valodas aktualitātes"; "Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi"; "Vārds un tā pētīšanas aspekti". Interneta resursi/Internet resources: http://valodasrokasgramata.lv/materials https://www.valodaskonsultacijas.lv/lv/linguistic_sectors www.valoda.lv www.vvk.lv www.liepu.moodle.lv
Nepieciešamās priekšzināšanas	Vidusskolas latviešu valodas kurss.

Studiju kursa saturs

Saturs	Pilna un nepilna laika klātienē studijas		Nepilna laika neklātienē studijas	
	Kontakt stundas	Patstāv. darbs	Kontakt stundas	Patstāv. darbs
1. temats. Fonētikas un fonoloģijas vispārīgs raksturojums.	4	8	2	10
1. lekcija. Fonētikas un fonoloģijas priekšmets un fonētiskie līdzekļi. Latviešu fonētiķi un fonētiskā izmantotās pētīšanas metodes. Attiecības starp skaņām, fonēmām un burtiem. Fonēmas varianta jēdziens un latviešu valodas fonēmu varianti. Fonētiskās transkripcijas pamati (principi un simboli). Runas orgāni, to iedalījums. Praktiskie darbi: fonētiskā transkripcija, savas un grupas biedru runas analīze, zinātniskās literatūras studijas.				

2. temats. Latviešu valodas fonēmu sistēma. Patskaņi jeb monoftongi. Divskaņi jeb diftongi.	4	6	2	8
2. lekcija. Patskaņu klasifikācijas principi: pēc rindas (pēc mēles kustības horizontālā virzienā) un pēc mēles pacēluma pakāpes (pēc mēles kustības vertikālā virzienā), pēc lūpu darbības artikulācijā, pēc kvantitātes. Divskaņi jeb diftongi. Latviešu valodas divskaņu piederība pie īsto divskaņu grupas. Divskaņu klasifikācijas principi. Diftongiskie savienojumi. Praktiskais darbs: Patskaņu raksturojums atbilstoši iedalījumam pēc pasīvā runas orgāna (palatāli, velāri), pēc mutes atvēruma (šauri, plati), pēc mutes vēruma (ar lēno vērumu un lēno slēgumu). Patskaņu kvantitāte.				
3. temats. Latviešu valodas līdzskaņi jeb konsonanti.	4	6	2	8
3. lekcija. Līdzskaņu klasifikācijas principi: pēc aktīvā runas orgāna (lūpeņi, mēleņi), pēc artikulācijas veida (slēdzeņi, spraudzeņi), pēc balsi saišu darbības (balsīgie, nebalsīgie), pēc mēles stāvokļa (dorsāli, apikāli), pēc artikulācijas vietas, tas ir, pēc pasīvā runas orgāna (dentāli, alveolāri, palatāli, velāri). Līdzskaņu varianti un kvantitāte. Praktiskais darbs: Līdzskaņu klasifikācija. Fonētiskās transkripcijas nostiprināšana. Kvantitātes atkarība no zilbes veida un struktūras, no blakus skaņu ietekmes, zilbju skaita vārdā u. c. faktoriem. Troksneņu kvantitāte zilbju saturā. Skaneņu kvantitāte. Grupas biedru runas analīze.				
4. temats. Skaņu pārmaiņas konsonantismā: pozicionālās pārmaiņas.	4	6	2	8
4. lekcija. Asimilācija balsīguma ziņā, vidējā artikulācijas centra rašanās, afrikātas [c] rašanās, pilnīga un daļēja vokalizācija, konsonantizācija, pozicionālais līdzskaņu zudums, līdzskaņa pagarinājums. Praktiskie darbi: teksta fonētiskā transkripcija, konsonantisma pozicionālo skaņu pārmaiņu noteikšana.				
5. temats. Skaņu pārmaiņas konsonantismā: vēsturiskās pārmaiņas.	4	6	2	8
5. lekcija: [j] noteiktā līdzskaņu mija, priekšējās rindas patskaņu (palatālo vokāļu) noteiktā līdzskaņu mija, [t] noteiktā līdzskaņu mija, [d] noteiktā līdzskaņu mija, apvienotās līdzskaņu mijas, līdzskaņu grupu mija, vēsturiskais līdzskaņa zudums. Praktiskais darbs: fonētiskā transkripcija, konsonantisma vēsturisko skaņu pārmaiņu noteikšana, latviešu valodas skaņu pārmaiņu salīdzināšana ar citām valodām. Grupas biedru pareizrūnas analīze.				
6. temats. Zilbe un zilbju robeža. Zilbes intonāciju sistēma. Vārda uzsvars.	4	8	2	8
6. lekcija: Zilbe, zilbes uzsvars. Zilbju tipi, robežas, iedalījuma principi. Zilbes intonācija. Latviešu literārās valodas zilbes intonāciju problēmas. Metatonija. Heterotoni. Vārda uzsvars. Galvenais un palīguzsvars. Atkāpes no pirmās zilbes uzsvara. Praktiskais darbs: Zilbes intonācijas noteikšana un apzīmēšana fonētiskajā transkripcijā, heterotonu gadījumi. Zilbes uzsvara lietošana mantotos un aizgūtos vārdos, frazeoloģismos un tiem līdzīgās vārdkopās, emocionālā un emfātiskā runā, Īpašvārdos.				
7. temats. Ortoēpijas jeb pareizrūnas un ortogrāfijas būtiskākie jautājumi.	4	4	2	8
7. lekcija. Izrunas normas vokālismā: šaurais un platais patskanis [e], [e:], [æ], [æ?], patskaņu kvantitāte, patskaņu [o], [o:] un divskaņa [uo] lietojums. Bērnu, dialekta runātāju, ārzemju latviešu, cittautiešu tipiskās runas kļūdas vokālismā un konsonantismā latviešu valodā. Praktiskais darbs. Izmantojot apgūtās zināšanas, salīdzināt un analizēt bērnu, pieaugušo, dialekta runātāju, ārzemnieku un ārzemju latviešu runu.				
8. temats. Ortogrāfijas principi.	4	8	2	10
8. lekcija. Fonētiskais, morfoloģiskais jeb etimoloģiskais, vēsturiskais, tradicionālais un konvencijas princips ortogrāfijā. Atlases un jēgpilnu uzdevumu un vingrinājumu izveides principi fonētiskā satura apguvei. Praktiskais darbs. Atlasīt un patstāvīgi veidot jēgpilnus fonētiskos uzdevumus un vingrinājumus.				
Kopā:	32	52	16	68

Sasniedzamie studiju rezultāti un to vērtēšana

Sasniedzamie studiju rezultāti	Rezultātu vērtēšanas metodes
ZINĀŠANAS: 1. Pārzina latviešu valodas skaņu un fonēmu sistēmu. 2. Ir izpratne par fonētikas likumsakarībām un tendencēm, spēj tās raksturot teorētiski un parādīt fonētiskajā transkripcijā. 3. Ir zināšanas par latviešu fonētikas pētniekiem un fonētikas pētīšanas metodēm.	Pareizrūnas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.
PRASMES: 1. Prot latviešu valodas fonētiskās īpatnības salīdzināt ar citām valodām. 2. Nosaka pozicionālās un vēsturiskās skaņu pārmaiņas vokālismā un konsonantismā. 3. Prot veidot un analizēt runu atbilstoši ortoēpijas normām. 4. Izmanto zināšanas par grafēmikas un ortogrāfijas pamatjautājumiem, par zilbi, zilbes intonāciju un vārda uzsvaru. 5. Prot veikt teksta fonētisko transkripciju un fonētisko analīzi. 6. Māk izmantot vārdnīcas un zinātnisko literatūru, tostarp digitālā formātā, lai atrastu atbildes uz fonētikas satura jautājumiem.	Pareizrūnas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.

KOMPETENCE: 1. Ir zināšanas par latviešu valodas fonētisko sistēmu, par notiekošajiem procesiem fonētikas līmenī, prot tos analizēt un izskaidrot. 2. Izmanto savā runā zināšanas par zilbes intonāciju.	Pareizrūnas pārbaudes darbs: teorijas zināšanas, kļūdu saklausīšana un praktiskā artikulācija. Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs: zināšanas par simboliem un zīmēm, korekts to lietojums. Eksāmens: teorētiskās zināšanas.
---	--

Studiju rezultātu vērtēšanas kritēriji

Kritērijs	% no kopējā vērtējuma
Pareizrūnas pārbaudes darbs	30
Fonētiskās transkripcijas pārbaudes darbs	30
Eksāmes	40
Kopā:	100

Studiju kursa plānojums

Daļa	KP	Stundas			Pārbaudījumi		
		Lekcijas	Prakt d.	Laborat	Ieskaite	Eksām.	Darbs
1.	3.0	8.0	24.0	0.0		*	